

**ПРОФЕСІЙНИЙ САМОРОЗВИТОК МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ
МУЗИКИ: ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД
PROFESSIONAL SELF-DEVELOPMENT OF FUTURE MUSIC
TEACHER: HERMENEUTIC APPROACH**

Резюме. У статті розглянуто інструментально-виконавську підготовку студентів з позицій герменевтичного підходу. Також розкрито сутність інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики як основи для його професійного саморозвитку, висвітлено особливості застосування герменевтичних методів в процесі інтерпретації музичних творів.

Ключові слова: інструментально-виконавська підготовка, професійний саморозвиток, інтерпретація, герменевтичний підхід.

Резюме. В статье рассматривается инструментально-исполнительская подготовка будущего учителя музыки с позиций герменевтического подхода, раскрывается сущность данной подготовки как основы для его профессионального саморазвития, а также особенности применения герменевтических методов в процессе интерпретации произведений музыкального искусства.

Ключевые слова: инструментально-исполнительская подготовка, профессиональное саморазвитие, интерпретация, герменевтический подход.

Auther (L. Bondarenko)

Summary. In the article the instrumental performance training of future music teachers is considered from the standpoint of the hermeneutic approach. The essence of this training reveals as the basis for his professional self-development, highlights the features of hermeneutical methods in the interpretation of the music.

Keywords: instrumental-performing training, professional self-development, interpretation, hermeneutic approach.

Постановка проблеми. Докорінні зміни, детерміновані суспільно-економічним розвитком та інтеграцією України у світовий освітній простір, зумовлюють реформування національної освіти. Основною метою є виховання всебічно розвиненої особистості фахівця, компетентного, конкурентноспроможного, мобільного, готового до зовнішніх та внутрішніх змін, здатного до створення та здійснення стратегій професійного зростання. Відтак, професійна підготовка має організовуватися на засадах пріоритетності розвитку суб'єктності майбутнього вчителя музики, актуалізації його духовного потенціалу, створення умов для його плідного творчого самовираження, що безпосередньо пов'язано з ефективністю підготовки до професійного саморозвитку. Застосування герменевтичного підходу до фахової, зокрема інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики повною мірою забезпечує створення умов для прояву внутрішніх потенцій студента, розвитку його суб'єктності, оскільки орієнтує на осмислення та інтерпретацію явищ мистецтва шляхом розуміння, саморозуміння та тлумачення проявів духовної діяльності суб'єкта.

Метою статті є розглянути систему інструментально-виконавської підготовки студентів з позицій герменевтичного підходу.

Завдання: розкрити сутність інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики як основи для його професійного саморозвитку; висвітлити особливості застосування герменевтичних методів в процесі інтерпретації музичних творів.

Виклад основного матеріалу. Герменевтичний підхід у музично-педагогічній освіті орієнтує на осмислення та інтерпретацію явищ мистецтва, розкодування втілених у них цінностей, норм, ідеалів, концентрується на суб'єктивних формах вираження в процесі осягнення себе і навколишнього світу [6]. Автори класичної герменевтики Ф. Шлейєрмахер та В. Дільтей розглядали герменевтику як універсальний метод пізнання культурно-історичних явищ. Розуміння при цьому тлумачилося як процес, в якому із

зовнішніх явищ чуттєво даних знаків розгортаємо внутрішній зміст, тобто це процес розкриття цілісного смислу тексту і духовного світу його автора.

Значний внесок у розвиток ідей герменевтики зробили Х. Гадамер і П. Рікер. Х. Гадамер вважав, що у всіх формах духовно практичного осягнення світу людиною ми маємо справу не тільки з об'єктивним пізнанням, а й із суб'єктивним переживанням істини, яке потребує філософського пояснення. П Рікер зазначав, що текст можна розглядати як модель соціального явища, а принципи його інтерпретації — як методологічну парадигму [1, с.94].

Герменевтичний підхід став предметом дослідження таких вчених, як А. Брудний, А.Закірова, В.Зінченко, І.Демакова, І.Каплунович, Д. Лісун, О. Олексюк, С. Рубінштейн, Ю.Сенько, А. Славська, І.Суліма та ін.

Відповідно до завдань даної статті маємо розкрити сутність інструментально-виконавської підготовки студентів. Складові фахової підготовки майбутнього вчителя музики, а саме: інструментально-виконавська, диригентсько-хорова, вокальна, теоретична, методична – повинні забезпечити готовність студента до професійної діяльності. Серед означених складових фахової підготовки одну з найважливіших ролей відіграє інструментально-виконавська, яка передбачає оволодіння грою на музичному інструменті. Це означає вільне використання інструменту в різноманітних видах діяльності: виконання музичних творів (інтерпретація твору та адекватний рівень розвитку виконавської техніки), педагогічний показ прийомів та засобів виразності, акомпанування хору, дитячому ансамблю чи солісту, володіння навичками читання з нотного аркуша та транспонування, підбір та демонстрація музичних прикладів для проведення уроку та форм позакласної навчально-виховної роботи, фортепіанні транскрипції творів симфонічної, оперної, хорової та вокальної музики, підбір акомпанементу до пісень шкільного репертуару тощо. Отже, успішність професійної діяльності майбутнього вчителя музики

великою мірою залежить від рівня його інструментально-виконавської підготовки.

Інструментально-виконавська підготовка відіграє важливу роль і в процесі професійного саморозвитку майбутнього вчителя музики як компетентного спеціаліста. Оскільки дана підготовка багато в чому є основою фахової підготовленості студента, то саме в процесі оволодіння необхідними знаннями, вміннями, навичками, досвідом творчої діяльності, в процесі формування відповідних особистісних якостей закладається базис подальшого професійного зростання, формується професійний ідеал, що спонукає та детермінує розвиток та саморозвиток особистості вчителя музики як професіонала.

Важливою складовою та результатом даної підготовки є інтерпретація музичних творів. Термін «інтерпретація» походить від латинського *interpretatio* – роз'яснення, тлумачення. У музикознавстві це – процес звукової реалізації нотного тексту [5, с. 215].

Питання інтерпретації музичного твору розглядалися у працях Ф. Бузоні, Г. Когана, А. Корженєвського, Н. Корихалової, Д. Лісуна, Г. Нейгауза, В. Москаленка, О. Олексюк, В. Ражнікова, О. Рудницької, С. Фейнберга та інших.

Проблема інтерпретації вважається центральною у інструментально-виконавській підготовці студентів. Процес інтерпретації передбачає розуміння та інтеріоризацію ціннісно-сміслової основи музичного твору виконавцем, активний полілог виконавця, слухача, композитора, створення виконавської інтерпретаційної версії (Г. Москаленко [4]) та адекватне відтворення виконавцем музичного твору як оригінального продукту інструментально-виконавської діяльності.

Як відомо, процес інтерпретації включає декілька ступенів обо рівнів освоєння музичного твору [2]. Зовнішній об'єктивний рівень передбачає осягнення виконавцем змісту, форми та характеру

інтерпретованого художнього матеріалу (розбір і аналіз нотного тексту), оволодіння фактурою музичного твору (вирішення технічних задач, досягнення відповідної тембральної та інтонаційної виразності). Глибоке проникнення у зміст музичного твору, його аналіз вимагає широкої теоретичної підготовки студента, яка інтегрує знання з історії, теорії музики, аналізу музичних форм, інструментального виконавства. Ерудованість щодо соціокультурних умов життя композитора, стильових та жанрових особливостей музичного твору, традицій виконання є підґрунтям осмисленого відтворення концепції композитора (інтелектуальна складова аналізу, вивчення й інтерпретації твору).

Оскільки музичне мистецтво впливає в першу чергу на емоційно-чуттєву сферу людини, то в аналіз та осягнення музичного твору включається й емоційне, інтуїтивне начало виконавця, в якому проявляються особистісні здібності та якості, психічні особливості, асоціативне мислення, уява, емоційно-чуттєвий досвід тощо. Все це відображає внутрішній суб'єктивний рівень осягнення музичного твору, який проявляється у оволодінні його художньою асоціативно-емоційно-образною інтонаційною сферою (емоційно-інтуїтивна складова аналізу, вивчення й інтерпретації музичного твору).

Інтерпретація музичного твору, безумовно, вимагає від студента достатнього рівня виконавської техніки. Технічний арсенал включає комплекс інструментально-виконавських умінь, прийомів, засобів: звуковидобування, тембральна виразність, широка динамічна та штрихова шкали, артикуляція, педалізація, володіння технічними прийомами тощо, які дозволяють втілити у реальному звучанні виконавську інтерпретаційну версію.

Переконливість і виразність інтерпретації також залежить від глибокого особистісного розуміння смислу музичного твору виконавцем. Це передбачає індивідуальне відчуття виконавцем

особливостей авторського особистісного світобачення, виявлення ціннісних орієнтирів композиторського стилю та епохи, досягнення духовної сутності, закованої у його творах, що складає глибинний, духовний ідейно-концептуально-смісловий рівень, який детермінує інші (ціннісно-смістова складова аналізу, вивчення й інтерпретації музичного твору).

Поєднання у процесі інтерпретації інтелектуального, емоційно-інтуїтивного, технічного та ціннісно-смістового рівнів досягнення твору музичного мистецтва відкриває шлях до варіативності трактування і виконання музики, сприяє більш повному розкриттю концепції твору, яка трансформується в індивідуальному баченні виконавця, актуалізує внутрішні потенції особистості, надає нові можливості суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної комунікації на рівні загальнолюдських та особистісних цінностей.

Таким чином, процес виконавської інтерпретації інтегрує музикознавчу і культурологічну підготовку, емоційно-чуттєвий та духовний досвід особистості, технічну майстерність виконання.

Результатом інтерпретаційного процесу для студента-виконавця в умовах навчання у мистецьких ВНЗ є виконання музичного твору у формі концертного виступу. Та й специфіка музично-освітньої діяльності у школі передбачає проведення уроків та позакласних музично-виховних заходів з демонстрацією вчителем свого власного виконання музичних творів, акомпануванням дитячим колективам. Від виразності інтерпретації та виконання вчителем музичних творів залежить характер музичного сприймання учнів, їхні музичні враження, інтерес та музичний розвиток і культуру загалом. Такий аспект підготовки є надзвичайно важливим для готовності майбутнього вчителя музики до музично-педагогічної діяльності і професійного саморозвитку. У сценічному виступі виконавець самореалізується, досягає мети як інтерпретатор, розкриваючи свій творчий потенціал.

Однак аналіз об'єктивного стану інструментально-виконавської підготовки, обізнаності майбутніх вчителів музики з проблемами виконання, інтерпретації музичних творів свідчить про те, що студенти недостатньо усвідомлюють роль емоційно-чуттєвих чинників, процесів розуміння та саморозуміння, ціннісних вимірів у інтерпретаційній діяльності. Процес інтерпретації музичних творів обмежується інтелектуальними та технічними чинниками. У кращому випадку студент аналізує твір, орієнтуючися більш-менш у стильових та жанрових особливостях виконання твору, володіючи обмеженим уявленням про епоху та життєвий шлях композитора, визначаючи форму та фактурні особливості нотного тексту. Вивчення твору, як правило, спрямовується лише на подолання технічних складнощів, а тлумачення повторює інтерпретаторську версію викладача. У навчальному процесі переважають репродуктивні методи. Такий підхід не дає проявитися творчій ініціативі, задіяти професійний та особистісний досвід майбутнього вчителя музики. Відтак, студент виступає об'єктом, а не суб'єктом пізнавальної діяльності, не має можливості розкрити свої внутрішні потенції, не здатен до професійного саморозвитку.

На нашу думку, для активізації процесів розуміння та саморозуміння у тлумаченні музичного твору, пробудження інтуїтивного начала, залучення емоційно-чуттєвих чинників у інтерпретаційну діяльність доцільно збагатити інструментально-виконавську підготовку студентів герменевтичними методами.

Застосування герменевтичних методів (екзистенційні діалоги, емпатійне проникнення у світ іншої людини, саморозуміння тощо (О. Олексюк, Д. Лісун [6; 3]) у навчальному процесі орієнтує студентів на ціннісно-сміслову осягнення явищ музичного мистецтва та їх відповідну інтерпретацію, на розуміння та розкриття суб'єктивного, інтуїтивного начала, зосереджується на навчанні розумінню-співпереживанню та саморозумінню. Тобто, інтерпретація музичного

твору не обмежується тільки музикознавчим аналізом, вона збагачується розумінням внутрішнього світу автора виконавцем на емпатійному рівні та саморозумінням, яке проявляється в особистісному баченні та почуттях. Ідея композитора сприймається крізь призму власних переживань, емоційно-чуттєвого досвіду та особистісних цінностей. Таким чином, виконавець виявляє свої внутрішні потенції, особисті переконання, формує ціннісне ставлення до явищ музичного мистецтва. А це, в свою чергу, стає джерелом позитивної мотивації професійного саморозвитку, стимулює творчу діяльність та прагнення до самозмін.

Висновки. Герменевтичний підхід до інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики в аспекті інтерпретації творів музичного мистецтва дозволяє оновити методи і прийоми оволодіння грою на інструменті в процесі інтерпретації музичних творів. Застосування герменевтичних методів забезпечує активізацію суб'єктивного начала в інтерпретаційній діяльності виконавця шляхом розкриття його власних переживань, емоційно-чуттєвого досвіду та особистісних цінностей студента.

Література

1. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; головний ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
2. Корженевский А. И. Профессиональная культура "живого" художественного музыкально-исполнительского ритма. Учебное пособие. Издание второе, дополненное / А. И. Корженевский. – К., 2013. – 24 с.
3. Лісун Д. В. формування професійних герменевтичних умінь майбутнього музиканта-виконавця у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13. 00. 04 / Д. В. Лісун. – К., 2011. – 20 с.

4. Москаленко В. Г. Творческий аспект музыкальной интерпретации (к проблеме анализа). Исследование / В. Г. Москаленко. – К.: Изд-во Киевской Государственной консерватории, 1994. – 156 с.
5. Музыкальный энциклопедический словарь / Гл. ред. Г. В. Келдыш. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 672 с.: ил.
6. Олексюк О. М. Музично-педагогічний процес у вищій школі / О. М. Олексюк, М. М. Ткач. – К.: Знання України, 2009. – 123 с.